VICTORIA BUŞMACHIU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

MOTIVAREA UNOR CUVINTE ÎN TERMINOLOGIA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Abstract

Content reflects a linguistic sign, a result of the thinking capacity of the individual or community to which it belongs. So, linguistic sign can not be completely arbitrary, it appears as a motivated element. Motivation of a linguistic sign may be more or less transparent, like the popular terminology in various fields.

Problema caracterului arbitrar al semnului lingvistic a fost şi este o problemă permanent discutabilă şi abordată de mai mulţi lingvişti (E. Benveniste, Ch. Bally, E. Coşeriu, D.W. Whitney etc.). Astfel, E. Benveniste vine cu un studiu despre semnul lingvistic, în care afirmă că teoria sausssuriană despre caracterul arbitrar al semnului lingvistic nu poate fi admisă ca un adevăr absolut. Savantul nota că legătura dintre semnificat şi semnificant nu este arbitrară, ci dimpotrivă e necesară. Semnul lingvistic e arbitrar în raport cu lumea exterioară, însă e motivat în limbă întrucât pentru vorbitor noţiunea şi forma fonetică sunt indisolubil legate în activitatea sa intelectuală. Ch. Bally a lansat ideea despre motivarea prin semnificat, numind-o „motivare absolută". În ultimul caz este vorba despre onomatopee (*trosc*, *lichi*, *poc*) şi interjecţii (*vai*, *văleu*, *of*, *oh*, *ah*). Această varietate de motivare include cuvinte din categoria pe care F. de Saussure o numeşte motivare relativă, unităţile respective având o formă internă analizabilă a unui semn prin alt semn. Tot aici se încadrează şi cuvintele cu sens derivat ca: *ochi* „fereastră", *masă* „mâncare", *fereastră* „oră liberă"; care se motivează prin sensul fundamental al acestor cuvinte. Mai enumerăm aici cuvinte derivate ca: *cititor*, *a rescrie* etc. motivate prin *a citi*, *a scrie* şi cuvinte compuse de tipul *cascadă*, *vodopad,* motivate prin sensul elementelor componente care au sensul „cădere şi apă".

Categoria motivării e larg discutată şi de alţi savanţi precum A. I. Heideberg, I. Fonagy, R. Jakobson. Ultimul din ei discută caracterul motivat al semnului lingvistic şi pune la îndoială ideea despre arbitrarietatea semnului verbal. R. Jakobson susţine că „teoria caracterului arbitrar al semnului lingvistic este o concepţie saussuriană care nu poate fi admisă în mod indisolubil".

În fine, R.A. Budagov e de părerea că între semnificat şi semnificant există o legătură indestructibilă, care nu poate fi evitată, în special când e vorba de semnul verbal al limbilor naturale şi semnul verbal al limbilor artificiale. În limba naturală, în viziunea savantului, un tip „flegmatic" poate fi numit „holodnâi" şi „râba", adică semnificatul tinde să aibă diferite forme de exprimare în limbă şi noi nuanţe de sens.

Dânsa îl fărâmă."
(V. Roşca, CSLA, p. 15)

BDD-A6905 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:52 UTC)

Licuriciul este un nume dat mai multor genuri de insecte nocturne care au pe ultimele segmente abdominale organe speciale care emit lumină fosforescentă, din care cauză au fost numite în acest fel.

„Dacă vezi un ***licurici***,
Liniştea să nu i-o strici.
Lasă-l locului să stea,
Că-i o aşchie de stea,
Ce-a căzut cândva de sus,
Luna după ce-a apus,
Luminând de-atunci sub tei
Noaptea celor mititei.”
(V. Roşca, CSLA, p. 38)

Gonaciul sau *fugăul* este insectă cu picioarele lungi şi iuți.

„Uite, într-o clipă, mamă,
Trece-o baltă şi-un pârău.
Ce-o fi oare?
Cum îl cheamă?
Dacă fuge...e ***Fugău***!”
(V. Roşca, CSLA, p. 44)

Groparul este gândac ce-şi strânge hrana şi apoi îşi îngroapă merindele în pământ.

„***Groparii***, ***groparii***
Ce umblă ***groparii***?
Îngroapă pe marginea curții lor parii!”
(V. Roşca, CSLA, p. 62)

Asemeni acestui gândac sunt şi *gândacul-de-gunoi*, *buhaiul-de-baltă*, numiți în acest fel datorită locului de trai. După modul de a se hrăni avem insecte ce poartă denumiri de felul următor: *leul-furnicilor* „insectă ce atacă muşuroiul furnicilor, cu care se hrăneşte”; *musca-de oțet* sau *musca beției*, *musca vinului*, „insectă care trăieşte în jurul butoaielor cu must de struguri”:

„Dacă-n vii e strânsu-n toi,
Dânsa-i oaspe la butoi…”
(V. Roşca, CSLA, p. 84)

Fluturele *Coada-rândunicii* este numele a doi fluturi mari, alb-gălbui cu pete negre, portocalii, roşii şi cu câte o prelungire la aripile posterioare, asemenea cozii de rândunică:

„Pe un jgheab a poposit,
Spre-a uimi voinicii,
Fluturele poreclit
Coada-rândunicii.”
(V. Roşca, CSLA, p. 98)

BDD-A6905 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:52 UTC)

Ochiul-păunului este un fluture nocturn, cu câte o pată în formă de ochi pe fiecare aripă, a cărui larvă atacă mai des alunul:

„Pe frunza alunului
Stă ***ochiul păunului***.”
(V. Roşca, CSLA, p. 100)

Exemple similare întâlnim şi în terminologia toponimică. Deseori, denumirile de locuri (oraşe, sate etc.) îşi au la bază unele semne caracteristice legate de evenimente istorice, de personalități, de relief şi de alte fenomene extralingvistice. De exemplu: *Chetrosu*, *Drochia*, *Valea albă*, *Coada-iazului* etc.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. *Tratat de lingvistică generală*/ Red. resp. A. Graur, S. Stati, L. Wald. – Bucureşti, 1971, p. 196.
2. R. Jakobson. *Saggi di linguistica generale*. – Milano, 1966, p. 105.
3. R. A. Budagov. *Introducere în ştiința limbii*. – Bucureşti, Ed. Ştiințifică, 1961, p. 252.
4. L. Novac, E. Oglindă. *Lingvistica generală*. Materiale didactice. – Chişinău, USM, 1988, p. 103.
5. A. Ciobanu. *Semantică şi sintaxă*. – Chişinău, Ştiința, 1987, p. 41.
6. V. Roşca. *Câte sunt pe lumea asta.* – Chişinău, Editura Literatura artistică, 1979.

BDD-A6905 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:52 UTC)